

NOTATKI BRIOLOGICZNE Z OKOLIC RZYK (BESKID MAŁY,
KARPATY ZACHODNIE)

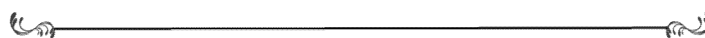
BRYOLOGICAL NOTES FROM THE VICINITY OF RZYKI (BESKID MAŁY RANGE,
WESTERN CARPATHIANS)

ADAM STEBEL

Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa, Wydział Farmaceutyczny z
Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, ul.
Ostrogórska 30, 41–200 Sosnowiec, e-mail: astebel@sum.edu.pl

ABSTRACT: New data for 24 species of mosses from the Beskid Mały range are reported. Two species, namely *Diobelonella palustris* and *Ditrichum lineare*, are new to this area.

KEY WORDS: mosses, protected species, Red-list species, distribution, biodiversity.

Wstęp

Beskid Mały jest pasmem górskim położonym w Beskidach Zachodnich pomiędzy południkami 19°04'56"–19°35'43"E, a równoleżnikami 49°43'39"–49°51'56"N (Ryc. 1). Zajmuje około 400 km², a jego najwyższym szczytem pasma jest Czupel (933 m n.p.m.).

Flora mchów Beskidu Małego jest dobrze poznana (Stebel 2010). W 2015 roku odnaleziono na tym terenie nowy dla flory gatunek *Sphagnum teres* (Nejfeld i Stebel w: Nobis i in. 2016). Kilka gatunków z okolic Łysiny w gminie Łękawica podali Klama i Salachna (2011).

Rzyki położone są we wschodniej części Beskidu Małego w gminie Andrychów (Ryc. 1). Szata roślinna omawianego terenu jest stosunkowo dobrze zachowana (Ryc. 2), stąd we forze występują dość liczne regionalnie rzadkie i interesujące gatunki mchów.

Niniejsza praca zawiera informacje o nowych stanowiskach 22 gatunkach mchów rzadko notowanych w Beskidzie Małym oraz 2 gatunków nowych, nie podawanych do tej pory z tego terenu – *Diobelonella palustris* i *Ditrichum lineare*.

Materiały i metody

Badania terenowe przeprowadzono w latach 2012 i 2015 w okolicach Rzyk. Koncentrowały się one głównie na obszarze przeznaczonym pod rozbudowę infrastruktury narciarskiej. Listę gatunków ułożono alfabetycznie. Nazewnictwo mchów przyjęto za Ochyra i in. (2003), gatunki chronione podano za Rozporządzeniem Ministra Środowiska (2014) a zagrożone za Żarnowcem i in. (2004). Dla każdego stanowiska podano: kwadrat ATMOS, położenie geograficzne (jeżeli było dostępne), siedlisko i wysokość nad poziomem morza. Informacje o występowaniu poszczególnych gatunków w

Beskidzie Małym podano za opracowaniem Stebla (2010), natomiast przy gatunkach rzadszych podano informacje o ich aktualnym występowaniu i rozmieszczeniu w polskiej części Karpat. Materiały zielnikowe złożono w Zielniku Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach (SOSN).

Lista gatunków

Skróty: *c. spor.* – ze sporofitami; m – metrów nad poziomem morza; ! – gatunek częściowo chroniony; () – kategoria zagrożenia gatunku w Polsce: I – o nieokreślonym zagrożeniu, R – rzadki, V – narażony.

!Abietinella abietina (Hedw.) M.Fleisch. – [Fd 95; 49°48'07"N 19°23'45"E] Rzyki-Fryzie, przydrożna sucha skarpa, 508 m; [Fd 95; 49°46'56"N 19°23'05"E] Rzyki-Sordylówka, murawa na skraju zarośli, 660 m. Mech zanikający w większości pasm górskich, głównie wskutek zarastania muraw, w Beskidzie Małym znany do tej pory z 7 stanowisk.

!Andreaea rupestris Hedw. – [Fd 95] Rzyki-Pracica, głaz nad potokiem, 610 m. Gatunek epilityczny, w Karpatach notowany głównie z wyższych pasm, w Beskidzie Małym podawany do tej pory z 7 stanowisk.

!(R)Brachydontium trichodes (F.Weber) Milde – [Fd 95] Rzyki-Pracica, piaskowiec w świerczynie obok ścieżki niedaleko wyciągu narciarskiego, *c. spor.*, 610 m. Mech epilityczny, rosnący głównie na ocienionych głazach w piętrze regla dolnego (Stebel 2008b), w Beskidzie Małym znany do tej pory z 3 stanowisk.

Callicladium haldanianum (Grev.) H.A.Crum – [Fd 95; 49°46'37"N 19°23'04"E] Rzyki-Hatalówka, pniak w wilgotnej jedlinie, *c. spor.*, 584 m.

Gatunek w Karpatach spotykany na rozproszonych stanowiskach (Stebel 2013), w Beskidzie Małym znany do tej pory z 9 stanowisk.

!(I)*Campylopus flexuosus* (Hedw.) Brid. – [Fd 95; 49°46'32"N 19°22'59"E] Rzyki-Hatalówka, przydroże w młodniku jodłowo-bukowym, 613 m oraz [49°46'40"N 19°23'06"E], przydroże w lesie mieszanym, 585 m; [Fd 95; 49°46'32"N 19°22'59"E] Rzyki-Młockówka, przydroże w świerczynie obok wyciągu narciarskiego, 590 m. Mech objęty ochroną, najprawdopodobniej rozprzestrzeniający się w ostatnich latach (Stebel 2007), w Beskidzie Małym podawany z 10 stanowisk.

Campylopus introflexus (Hedw.) Brid. – [Fd 95; 49°46'37"N 19°23'04"E] Rzyki-Hatalówka, humus w wilgotnej jedlinie, 584 m; [Fd 95; 49°46'25"N 19°23'23"E] Rzyki-Pracica, przydroże w buczynie obok wyciągu narciarskiego, 729 m; [Fd 95; 49°49'59"N 19°22'19"E] Sułkowice, skarpa nad Rzyczanką, na łupkach wierzowskich, 367 m. Neofit w brioflorze Polski, w Beskidzia Małym znany wcześniej z 4 stanowisk.

Dicranoweisia cirrata (Hedw.) Lindb. – [Fd 95; 49°48'02"N 19°23'19"E] Rzyki-Potoczówka, kora *Fraxinus excelsior* łęgu nad Wieprzówką, 444 m; [Fd 95; 49°46'11"N; 19°23'23"E] Rzyki-Pracica, kora *Fagus sylvatica* na skraju polany obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, 805 m. Mech rozprzestrzeniający się w ostatnich latach głównie na siedliskach epifitycznych, z Beskidu Małego podawany z 5 stanowisk.

Diobelonella palustris (Dicks.) Ochyra – [Fd 95; 49°47'38"N 19°23'47"E] Rzyki, Osiedle Potok Kubikowski, przydrożny wysięk wody obok ścieżki wśród łąk w dolinie potoku Ryte, 515 m. Populacja niewielka, zajmowała około 1 dm². *D. palustris* rosła w towarzystwie *Philonotis fontana* i *Pellia* sp.

Gatunek nowy dla flory Beskidu Małego. W Karpatach rośnie głównie w źródłiskach w reglu górnym w Tatrach (Lisowski 1959), Beskidzie Śląskim, Beskidzie Wysokim i w Gorcach (Stebel 2006) oraz bardzo rzadko w Bieszczadach (Lisowski 1956a).

Ditrichum heteromallum (Hedw.) E.Britton – [Fd 95; 49°46'15"N 19°23'17"E] Rzyki-Pracica, skarpa obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, c. *spor.*, 780 m. Mech rosnący na glebie mineralnej, dość częsty w Karpatach, z Beskidu Małego podawany z 8 stanowisk.

Ditrichum lineare (Sw.) Lindb. – [Fd 95; 49°46'50"N; 19°22'34"E] Rzyki-Równice, przydrożna skarpa w świerczynie, c. *spor.*, 755 m. Populacja niewielka, zajmowała około 2 dm². *D. lineare* występował w towarzystwie *Dicranella heteromalla* i *Pohlia nutans*. Część osobników wytwarzała sporofity. Gatunek nowy dla flory Beskidu Małego. Rośnie na glebie mineralnej, w Karpatach znany z rozproszonych stanowisk w Kotlinie Żywieckiej (Stebel 2008a), Beskidzie Makowskim (Stebel 2006), Tatrach (Chałubiński 1886), Bieszczadach (Lisowski 1956b) oraz na Pogórzu Orawsko-Jordanowskim (Stebel i Vončina 2014).

!*Hylocomiadelphus triquetrus* (Hedw.) Ochyra & Stebel [= *Rhytidiadelphus triquetrus* (Hedw.) Warnst.] – [Fd 95; 49°48'01"N; 19°23'51"E] Rzyki-Fryzie, przydrożna skarpa, 525 m.

Chroniony mech, dość częsty w Karpatach, z Beskidu Małego podawany z 9 stanowisk.

Mnium stellare Reichard ex Hedw. – [Fd 95; 49°48'56"N; 19°23'11"E] Rzyki, wapienna gleba w zaroślach, skarpa nad Wieprzówką, 403 m.

Gatunek wapieniolubny, dość częsty w Beskidach, w Beskidzie Małym notowany na 4 stanowiskach.

Orthogrimmia donniana (Sm.) Ochyra & Żarnowiec – [Fd 95] Rzyki-Równice, głązy piaskowca na polanie, *c. spor.*, 755 m.

Mech znany z rozproszonych stanowisk głównie w wyższych pasmach Karpat, z Beskidu Małego notowany na 4 stanowiskach.

Orthotrichum pallens Brid. – [Fd 95; 49°46'14"N 19°23'20"E] Rzyki-Pracica, kora *Acer pseudoplatanus* obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, *c. spor.*, 785 m oraz [49°46'22"N 19°23'29"E], kora *Acer pseudoplatanus*, *c. spor.*, 690 m. Epifit spotykany na rozproszonych stanowiskach w Karpatach, z Beskidu Małego znany z 3 stanowisk.

(R)*Orthotrichum patens* Brid. – [Fd 95; 49°46'47"N 19°22'56"E] Rzyki-Hatalówka, pień *Salix caprea*, przydroże, *c. spor.*, 650 m. Gatunek epifityczny, rzadki w Karpatach, w Beskidzie Małym notowany na 1 stanowisku.

(V)*Orthotrichum stramineum* Hornsch. ex Brid. – [Fd 95; 49°47'46"N 19°27'07"E] Klimaska, pn.-zach. stok, kora *Sorbus aucuparia*, *c. spor.*, 639 m; [Fd 95; 49°46'15"N 19°23'24"E] Rzyki-Pracica, kora *Tilia platyphyllos* obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, *c. spor.*, 778 m oraz [Fd 95; 49°46'14"N 19°23'20"E], kora *Acer pseudoplatanus*, *c. spor.*, 785. Gatunek ostatnio coraz częściej notowany w Karpatach, w Beskidzie Małym znany z 5 stanowisk.

(V)*Orthotrichum striatum* Hedw. – [Fd 95; 49°46'15"N 19°23'24"E] Rzyki-Pracica, kora *Tilia platyphyllos* obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, *c. spor.*, 778 m. Mech coraz częściej spotykany w Karpatach, z Beskidu Małego podawany z 4 stanowisk.

Palustriella commutata (Hedw.) Ochyra – [Fd 95; 49°46'35"N 19°23'03"E] Rzyki, między osiedlami Pracica i Hatalówka, wysięk wody obok ścieżki, 580 m.

Gatunek chroniony, częsty w niektórych pasmach Karpat (Beskid Wysoki, Pieniny, Tatry), w Beskidzie Małym znany z 3 stanowisk.

Philonotis caespitosa Jur. – [Fd 95; 49°46'35"N 19°23'03"E] Rzyki, między osiedlami Pracica i Hatalówka, wilgotna gleba na ścieżce, 580 m.

Mech nierzadki w Karpatach, w Beskidzie Małym notowany na 6 stanowiskach.

Pseudoleskea incurvata (Hedw.) Loeske – [Fd 95; 49°46'15"N 19°23'15"E] Rzyki-Pracica, głąz piaskowca w lesie mieszanym obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, 781 m. Gatunek znany z rozproszonych stanowisk w wyższych pasmach Karpat, w Beskidzie Małym podany został z 1 wątpliwego stanowiska.

Rhodobryum roseum (Hedw.) Limpr. (Ryc. 3) – [Fd 96; 49°46'41"N; 19°25'04"E] Rzyki, Polana Długa, wilgotny humus wśród *Luzula sylvatica*, 818 m.

Gatunek występujący z rozproszonych stanowisk w Karpatach, z Beskidu Małego znany z 3 stanowisk.

Sphagnum subsecundum Nees (Ryc. 4) – [Fd 96; 49°47'38"N; 19°25'33"E] Rzyki-Jagódki, polana Burego (Rusinka), młaka, 560 m.

Torfowiec nieczęsty w Karpatach, z Beskidu Małego podawany z 5 stanowisk.

!(V)*Ulota crispa* (Hedw.) Brid. – [Fd 95; 49°46'47"N 19°22'56"E] Rzyki-Hatalówka, pień *Salix caprea*, przydroże, *c. spor.*, 650 m; [Fd 95; 49°46'47"N 19°22'56"E] Rzyki-Osiedle Potrójna, pień *Fraxinus excelsior*, przydroże nad potokiem, *c. spor.*, 541 m; [Fd 95; 49°46'15"N 19°23'24"E] Rzyki-Pracica, kora *Tilia platyphyllos* obok wyciągu narciarskiego „Czarny Groń”, *c. spor.*, 778 m. Chroniony mech epifityczny, w Karpatach od kilku lat spotykany coraz częściej, w

Beskidzie Małym notowany na 6 stanowiskach.

Weissia controversa Hedw. – [Fd 95; 49°46'57"N 19°22'57"E] Rzyki-Sordylówka, murawa na skraju zarośli, 701 m. Gatunek znany z rozproszonych stanowisk w Karpatach, w Beskidzie Małym znany z 3 stanowisk.

Podziękowania

Dziękuję bardzo Panom: Janowi Zielińskiemu i Jerzemu Gajczakowi, znawcom przyrody Beskidu Małego, za wskazanie interesujących miejsc występowania mchów oraz Sławomirowi Rusinkowi i Tomaszowi Andrejko za umożliwienie przeprowadzenia badań na terenie stacji narciarskiej „Czarny Groń”.

Bibliografia

Chałubiński T. 1886. Enumeratio muscorum frondosorum tatrensium, hucusque cognitorum. Pamiętnik Fizyjograficzny Dział 3 (Botanika i Zoologija) 6: i–viii + 1–207.

Klama H., Salachna A. 2011. Interesujące zbiorowisko boru jodłowego *Abies alba-Bazzania trilobata* w Beskidzie Małym (Zewnętrzne Karpaty Zachodnie). Nauka, Przyroda, Technologie 5, 4, #69.

Lisowski S. 1956a. Mchy Bieszczadów Zachodnich. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, Prace Komisji Biologicznej 17(3): 1–85.

Lisowski S. 1956b. Bryotheca polonica. Fasc IX. Nr 251–275. Musci in montibus “Bieszczady Zachodnie” collecti. Academia Scientiarum Poloniae, Posnaniae, 9 ss.

Lisowski S. 1959. Materiały do brioflory Tatr. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, Prace Komisji Biologicznej 21(2): 1–128.

Nobis M., Nowak A., Piwowarczyk R., Ebel A. L., Király G., Kushunina M., Sukhorukov A. P., Chernova O. D., Kipriyanova L. M., Paszko B., Seregin A. P., Zalewska-Gałosz J., Denysenko M., Nejfeld P., Stebel A., Gudkova P., D. 2016. Contribution to the flora of Asian and European countries: new national and regional vascular plant records, 5. Botany Letters 163(2): 159–174.

Ochyra R., Żarnowiec J., Bednarek-Ochyra H. 2003. Census catalogue of Polish mosses. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 372 ss.

Rozporządzenie... 2014. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. Nr 0, poz. 1409).

Stebel A. 2006. The mosses of the Beskidy Zachodnie as a paradigm of biological and environmental changes in the flora of the Polish Western Carpathians. Habilitation Thesis No. 17/2006. Medical University of Silesia in Katowice i Sorus, Katowice–Poznań, 347 ss.

Stebel A. 2007. Nowe dane do rozmieszczenia krzywoszczeci pogiętej *Campylopus flexuosus* (Hedw.) Brid. (Bryopsida) w Polsce. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 63(2): 93–98.

Stebel A. 2008a. Mosses of the Kotlina Żywiecka Basin (Western Carpathians). W: A. Stebel, R. Ochyra (red.), Bryophytes of the Polish Carpathians: 11–74. Sorus, Poznań.

Stebel A. 2008b. *Brachydontium trichodes* (Bryophyta, Seligeriaceae) in the Polish part of the Carpathians. W: A. Stebel, R. Ochyra (red.), Bryophytes of the Polish Carpathians: 227–236. Sorus, Poznań.

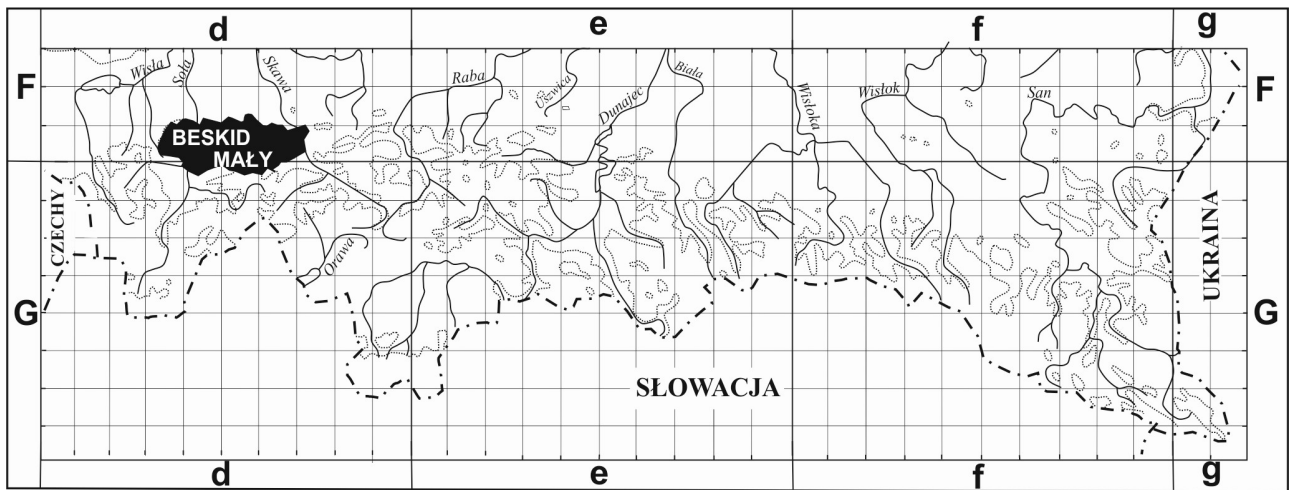
Stebel A. 2010. Mosses of the Beskid Mały Range (Western Carpathians). Materiały

Opracowania Centrum Dziedzictwa Przyrody
Górnego Śląska 11: 1–142.

Stebel A. 2013. Distribution of *Callicladium
haldanianum* (Bryophyta, Hypnaceae) in
Poland. Polish Botanical Journal 58(2): 593–
603.

Stebel A., Vončina G. 2014. Bryophyte
diversity in the flora of the Orawsko-
Jordanowskie foothills (Polish Western
Carpathians). Muzeum Tatrzańskie w
Zakopanem, Zakopane, 127 ss.

Żarnowiec J., Stebel A., Ochyra R.
2004. Threatened moss species in the Polish
Carpathians in the light of a new Red-list of
mosses in Poland. W: A. Stebel, R.
Ochyra (red.), Bryological Studies in the
Western Carpathians: 9–28. Sorus, Poznań.

Ryc. 1. Położenie Beskidu Małego w polskiej części Karpat.

Fig. 1. Location of the Beskid Mały range in the Polish part of the Carpathians.

Ryc. 2. Widok na okolice Rzyk (fot. A. Stebel, 13. 09. 2015).

Fig. 2. View on the vicinity of the Rzyki village (photo by A. Stebel, 13 September 2015).

Ryc. 3. *Rhodobryum roseum* (fot. A. Stebel).

Fig. 3. *Rhodobryum roseum* (photo by A. Stebel).

Ryc. 4. *Sphagnum subsecundum* (fot. A. Stebel).

Fig. 4. *Sphagnum subsecundum* (photo by A. Stebel).